

Urban Vovk
Pravokotno na preteklost

Taja Kramberger: MARCIPAN
Mladinska knjiga, Ljubljana 1997 (Zbirka Prvenci)

Marcipan je prva pesniška izdaja šestindvajsetletne Taje Kramberger, ki je bila že pred knjižnim izidom deležna objav v revijah Literatura, Dialogi in Nova revija. Pesnica z njo v mnogočem izpoveduje svojo intelektualno prenikavost in gostobesednost, načitano zrelostno držo in domiselno jezikovno razgibanost. Kar že ob prvem prelistavanju pritegne našo pozornost, je brez dvoma nenavadna obsežnost pesniškega prvenca. Obilje verzov izpričuje veliko pripovedno vnemo, ki jo v bolj ali manj določni obliki opredeljuje široko polje aluzij, izraženih bodisi v izpostavljeni obliki citiranj domačih in tujih pesnikov, klasikov, umetnostnih teoretikov bodisi v vsebino pesniške izpovedi. V slogu in tehniki pisanja je najbolj prepoznaven Tomaž Šalamun. Takoj opazna je tudi shematska urejenost in domišljenost celotne zbirke, saj uvodni cikel *Dan tangentnih sanj* vsebuje štiri pesmi, katerih naslovi so poznejša imena štirih ciklusov: *Zasnutja*, *Obrisi*, *Oblike ter Dotiki*, *dotiki krožnic*, vsakega s petimi pesmimi. Pesničina izpoved se, po zgoraj povedanem sodeč, osredotoča na svet čutnih vtisov. Če naslove ciklusov nanizamo po vrsti, lahko celo tvegamo s presojo, da gre pri premišljeni sestavi knjige za poetski poskus sistematiziranja čutnosti z zaporednostjo različnih dosegov zaznav. Da le ne gre za preprosto opisnost in predrefleksivno prepuščanje zaznavnim, vidnim vtisom, nas pesnica opozarja že s prvimi referencami,

ki jih je spet moč razumeti kot nekakšen uvod v uvodni cikel. Poskus z zgoščeno silo velikih besed nakazati svoje lastne možnosti v smeri nadaljevanja in svet svojih branj; zlasti to velja za znameniti zapis Erwina Panofskega. Odnos duše do sveta očesa, povedano s Panofskim, lirski subjekt na samem začetku izraža kot razjasnitev, "Pri petindvajsetih se stvari razodenejo. / Se vse razjasni." Podobe preteklosti znova oživijo s posredovanjem sedanjega stanja duha, oblike so samo nosilci vsebine, in ta je snovna kot marcipan: "zimzeleni sneg kokosovih palm, / ki skozi mene prši na list." Svet *Zasnutij* je sprva svet prvih podob, izražen v proustovski maniri, nakazani skozi neslišno govorico predmetnih oblik, ki lahko znova pričarajo daljne spomine in s tem vzpostavljajo notranji dialog med sedanjim in preteklim. Oprimki spominov tako postanejo Koper kot pesničina prva izkušnja širitve prostora in slutnje nečesa zunaj meja vidnega, pa realne in pravljične osebe, izrisane s pripovednim žarom otroške drznosti. Pa vendar je svet doktorja Vseveda, sinka Debelinka in drugih junakov otroških zgodb, kljub vsemu, le svet podob, ki lahko oživijo zgolj prek sedanjih *nasnutij*. Tako se v zgodnje podobe zapisuje, na primer, sindrom *Leonard Zelig*, oživlja jih *Mirojevo platno* in *Giacomettijeva figure*, navzoča postane želja "podoživeti nedoživeto. Ali zajemati iz znanja, da bi / nadomestili, / kar ni mogoče." V *Obrisih* in *Oblikah* se jezik postopno zgošča in *odrašča*, opisi prepuščajo mesto refleksivnim vzgibom in osrednje prizorišče postane avtoričino razčiščevanje odnosa do poezije. Izvir lirskega govora, ki se je prej prepuščal sproščenim asociativnim vezem in otroškemu evidentiranju sveta, predočenega s spominjanjem, se poslej zapisuje zahtevnejšim miselnim prehodom in metaforam. Jezik se ponekod konstituira kot metajezik poezije, ontološko ozadje lirične senzibilnosti postane za pesnico skoz in skoz zavezujoče; tako je izražena želja po ubeseditvi razmerja med izrečenim in zamolčanim oziroma izrekljivim in neizrekljivim. Ta želja se nakazuje bodisi kot zamolčana želja po smislu v pesmi *Razlite vrtno silhuete, mostly hunches* bodisi kot prispodoba metafizičnega neizrekljivega: "Jih zaznajo zvezde, to poezijo, te sence? / To obliko žalosti in radosti / zaznamujejo zvezde / ?".

Kot nenaključno se pokaže, da dlje ko se pesnica samoizprašuje o najglobljih teminah neizrekljivega, bolj okoren in neprivlačen postaja njen jezik, ki je veliko komunikativnejši in prepričljivejši v obliki tenkočutnih

liričnih impresij. Tako končuje pesem *Kdo rani krhke forme?* s skopo, neosebno poanto: "Poezija je nekaj, / a ni samo to. / Je vse, / a ni samo to. / Je ves nič, / a ni samo to." Ob tem kaže opozoriti na mesta, kjer lirski subjekt izpoveduje svojo lego in doživljanje poezije kot ekstatično glede na izvir: "Rodim se iz besede, ne iz trebuha," "Bivam v pesmi." Občutje se torej rojeva iz poezije in ne nasprotno, poezija iz občutja. Tako si lahko pesničino nekomunikativnost, ko gre za eksistenčialna občutja, poenostavljeno razlagamo kot posledico dejstva, da lirski subjekt izpoveduje poetično stanje v izrazitem občutenju sebe kot nagovorjenega, po nareku poezije z veliko začetnico. Iz te zavesti postane *Marcipan* berljiv kot hipen prepis preteklih čutnih in čustvenih vsebin s točke razodetja, tudi na globlji, ontološki ravni.

Zadnji cikel, *Dotiki, dotiki krožnic*, prinaša pesničine najizraznejše pesmi: *Zdaj, Prozorna zavetišča* in zlasti *Ali sva lahko še enkrat*, ki v drugoosebnem nagovoru preseneča s svojo umirjenostjo in komunikativnostjo govorice. *Krilata bitja*, ki končujejo ta cikel in celotno zbirko, pa pesničin svet znova razpršeno oddaljijo bralcu, čeprav je ta na koncu dvatisočstsoverznega prvenca že vajan vlagati veliko truda v nasprotno smer.

Izreden posluš za predočljivo oživitev detajlov, s posredovanjem domišljije svojega pesniškega jezika, je gotovo največja izrazna moč Taje Kramberger. Ta pa lahko preide tudi na stran nemoči, če zakriva čustveno poanto in bralca postavlja pred nalogo iskanja izhoda iz labirinta prispodob, namesto da bi ta do konca vztrajal na poti k samemu središču. Do vprašanja, ki ga pesnica vselej zamolči. A nanj išče nešteto mogočih odgovorov. In vendar: "V središču / razuma in srca, / ker to je isto, / kraljuje intuicija, / o milost in predanost." Mar ni to le še eden izmed odgovorov na zamolčano vprašanje? "O vsekakor, vztrajali bomo, četudi / pravokotno na preteklost!"